

شهر تحلیل ریشه‌های تخریب‌گرایی در بین نوجوانان در فضاهای عمومی

تاریخ پذیرش: ۱۳۹۶/۰۳/۱۷

تاریخ دریافت: ۱۳۹۵/۰۸/۱۲

علیرضا محمدی^۱، جلیل محمدی^۲

از صفحه ۸۳ الی ۱۰۸

چکیده

زمینه و هدف: تخریب‌گرایی در فضاهای عمومی از پدیده‌های نامطلوب اجتماعی در اغلب شهرهای کشور است که آسیب‌های جدی را در پی دارد. ضرورت انجام این پژوهش، شناخت ریشه‌های بروز این پدیده توسط نوجوانان است. هدف اصلی پژوهش شناخت ریشه‌های تخریب‌گرایی در بین نوجوانان سنین ۱۲ تا ۱۸ سال است.

روش‌شناسی: این پژوهش از نوع توصیفی و تحلیلی است و برای گردآوری داده‌ها، از پرسشنامه استفاده شده است. جامعه آماری پژوهش، نوجوانان سنین ۱۲ تا ۱۸ سال شهر زنجان (حدود ۳۹۷۲۷ نفر) در سال ۱۳۹۵، هستند. با استفاده از روش کوکران تعداد ۴۰۰ نوجوان به عنوان حجم نمونه، برای تکمیل پرسشنامه به روش تصادفی ساده، انتخاب شده‌اند. و آزمون‌های پیرسون، تی مستقل و تحلیل مسیر، برای تجزیه و تحلیل داده‌ها، استفاده شده‌اند.

یافته‌ها: یافته‌ها نشان می‌دهند که بین متغیرهای زمینه‌ای، پایگاه اجتماعی-اقتصادی، پایگاه فرهنگی، هیجانات روحی-روانی، جامعه‌پذیری و عوامل محیطی با تخریب‌گرایی در بین نوجوانان، رابطه معنی‌داری وجود دارد.

نتیجه‌گیری: در نتیجه، انجام اقدامات در حوزه برنامه‌ریزی اجتماعی، فضایی، خانواده و آموزش و پرورش، می‌تواند از میزان آسیب‌های تخریب‌گرایی بکاهد.

واژه‌های کلیدی

تخریب‌گرایی، نوجوانان، فضاهای عمومی، شهر زنجان.

۱- استادیار گروه جغرافیا و برنامه‌ریزی شهری، دانشگاه محقق اردبیلی، اردبیل، ایران، (نویسنده مسئول)

a.mohammadi@uma.ac.ir

۲- دانشجوی دکتری جغرافیا و برنامه‌ریزی شهری، دانشگاه محقق اردبیلی، j.mohammadi@uma.ac.ir

مقدمه

فضاهای عمومی شهری، به دلیل ساختار کالبدی و کارکرد اجتماعی شان، مهم ترین وسیله در جهت تقویت جامعه مدنی به عنوان عرصه مشارکت تمامی گروه‌ها اعم از زنان و مردان هستند (رضازاده و محمدی، ۱۳۸۸: ۲۱). مطالعات انجام گرفته اخیر نشان‌دهنده آن است که تخریب‌گرایی بطور قابل توجهی ایجادکننده آسیب‌هایی در فضاهای عمومی است و باید به عنوان خطری برای شهرها و ساکنان آنها مورد رسیدگی قرار گیرد (یاووز و کلگلو،^۱ ۲۰۱۱: ۱۷). از دید جامعه‌شناسان انحرافات و آسیب‌شناسی اجتماعی، تمایل به تخریب در تخریب‌گرایان، آگاهانه و ارادی صورت می‌پذیرد. عده‌ای نیز نگاهی مثبت به تعدادی از رفتارهای تخریب‌گرایی دارند و چنین عملی را معادل نوعی اعتراض و شکلی از آزادی بیان در نظر می‌گیرند (آرمسترانگ،^۲ ۲۰۰۲: ۱). جامعه‌شناسان علت رفتارهای بزهکارانه را ساختارهای اجتماعی و فرهنگی دانسته‌اند؛ درحالی که روان‌شناسان، و به ویژه روان‌کاوان، آن را معلول عوامل روانی و خلق و خوی افراد می‌دانند. گروه سوم از صاحب‌نظران این حوزه، روان‌شناسان اجتماعی هستند که معتقدند فرد و جامعه، هر دو بر جریان‌های رفتاری مؤثر هستند (فتحی و محمدی، ۱۳۹۰: ۱۶۱). با توجه به تداوم پدیده تخریب‌گرایی در شهر، پژوهش حاضر با دستیابی به شناخت علمی از پدیده تخریب‌گرایی با ارائه مدل نظری در این زمینه به دنبال پاسخ علمی برای این سؤال است که میزان تأثیرگذاری عوامل مختلف بر تخریب‌گرایی در فضاهای عمومی شهری چقدر است؟ همچنین آیا پایگاه اجتماعی - اقتصادی افراد بر گرایش به تخریب‌گرایی تأثیرگذار است؟ آیا سن و جنسیت در تخریب‌گرایی افراد نقش دارند؟ آیا هیجانات روحی - روانی بر تخریب‌گرایی تأثیرگذار هستند؟ آیا پایگاه فرهنگی افراد در تخریب‌گرایی تأثیرگذار

1 . Yavuz and Kulglu.

2 . Armstrong.

است؟ آیا جامعه‌پذیری در تخریب‌گرایی تأثیرگذار است؟ و نهایتاً این که آیا عوامل محیطی در تخریب‌گرایی تأثیرگذار هستند؟ با توجه به پرسش‌های طرح شده می‌توان این فرضیه‌ها را ارائه نمود: ۱- بین پایگاه اجتماعی - اقتصادی افراد با گرایش به تخریب‌گرایی رابطه‌ی معنی‌داری وجود دارد، ۲- بین متغیرهای زمینه‌ای (سن و جنس افراد) با گرایش به تخریب‌گرایی ارتباط معنی‌داری وجود دارد، ۳- بین هیجانات روحی - روانی با گرایش به تخریب‌گرایی ارتباط معنی‌داری وجود دارد، ۴- بین پایگاه فرهنگی با گرایش به تخریب‌گرایی رابطه‌ی معنی‌داری وجود دارد، ۵- بین جامعه‌پذیری افراد با گرایش به تخریب‌گرایی رابطه‌ی معنی‌داری وجود دارد، ۶- بین عوامل محیطی با گرایش به تخریب‌گرایی رابطه‌ی معنی‌داری وجود دارد.

بیان مسأله

تخریب‌گرایی بر کاهش کیفیت زندگی شهری مؤثر بوده و با افزایش پرخاشگری و خشونت در شهرها نه تنها در افتِ کاری و استفاده‌ی عمومی از مکان‌های تفریحی عمومی تأثیر داشته، بلکه به افزایش احساس ترس و ناآرامی و نابهنجاری نیز تأثیرگذار بوده است (بی‌نا، ۱۳۹۲: ۱۸). بررسی‌ها نشان می‌دهند، تخریب‌گرایی غالباً ریشه‌ی اکتسابی دارد و از شرایط محیطی ناشی می‌شود و وضعیت اجتماعی شهرها نظیر سطح درآمد، تسهیلات رفاهی و معیشتی، محرومیت‌های طبقاتی، مهاجرنشینی و... وقوع آن را تشدید می‌کند (بهمن پور و دیگران، ۱۳۸۹: ۶). از آنجایی که بسیاری از متخصصان علوم اجتماعی معتقدند تخریب اموال مقدمه‌ای برای رفتار بزهکارانه می‌باشد به اهمیت مسأله تخریب‌گرایی پی می‌بریم. در حوزه‌ی شهری، آمار مشخصی در زمینه‌ی خسارات تخریب‌گرایی وجود ندارد (قره بلاغی، ۱۳۹۰: ۴). با توجه به بررسی‌های میدانی اولیه و مصاحبه با افراد در فضاهای عمومی شهر زنجان، پدیده‌ی تخریب‌گرایی وجود دارد. آسیب رساندن به وسایل ورزشی، وسایل بازی کودکان،

درختان و چمنزار پارک‌ها و بوستان‌ها، تخریب شیرآلات سرویس‌های بهداشتی عمومی، شکستن روشنایی فضاهای عمومی و معابر، دیوارنویسی به شکل‌های مختلف، تخریب سطوح زباله، کندن و از بین بردن نهال‌ها در سطح پیاده‌روها و پارک‌ها و تخریب صندلی‌های اتوبوس‌های شرکت اتوبوسرانی و گاه‌آ تاکسی‌های داخل شهری، از جمله موارد تخریب‌گرایی در شهر هستند. آمار مشخصی از میزان خسارات ناشی از تخریب‌ها در سطح شهر زنجان وجود ندارد، لیکن می‌توان برآورد کرد که میزان خسارت‌ها زیاد است.

مبانی نظری

اصطلاح فضای عمومی برای توصیف آن دسته از فضاهایی از شهر مانند خیابان‌ها، پارک‌ها، میداين و ساختمان‌های عمومی که برای عموم آزاد بوده و برای همه قابل دسترس است، بکار می‌رود (گراندستورم،^۱ ۲۰۰۶: ۱۱). از نظر کون در فضاهای عمومی تمامی زمین‌ها باید برای همه مردم آزاد و به صورت قانونی و ۲۴ ساعته قابل دسترس باشد. همچنین به بیان کاترین شانفلید^۲ چون کل زمانی که در خارج از خانه یا محل کار هستیم زمان عمومی است، لذا همه مکان‌هایی که زمان عمومی در آن می‌گذرد، مکان عمومی است (کون،^۳ ۲۰۰۵: ۳۱۲). از نظر تیبالدز^۴ این فضاها، مکان‌هایی هستند که بیشترین برخوردها و کنش‌های متقابل میان افراد در آن‌ها به وقوع می‌پیوندد و شامل تمامی بخش‌هایی از شهرند که مردم به آن‌ها دسترسی فیزیکی و بصری دارند (تیبالدز، ۱۳۸۵: ۱).

-
- 1 . Grundstorm.
 - 2 . Katherine Shonfield.
 - 3 . Cowan.
 - 4 . francis Tibbalds.

وندال نام قومی از اقوام ژرمن - اسلاو در قرن پنجم میلادی بوده که روحیه ویرانگر آن‌ها باعث شد همه رفتارهای بزهکارانه‌ای که به منظور تخریب اموال و تعلقات عمومی صورت می‌گیرد به تخریب‌گرایی تعبیر شود (محسنی تبریزی، ۱۳۸۳: ۲۱). از نظر لغوی، تخریب‌گرایی به معنای تخریب اماکن و وسایل و امکانات شهری می‌باشد (فرهنگ لانگمن، ۲۰۰۳). مییر و کلینارد^۱ در تعریف تخریب‌گرایی متذکر می‌شوند تخریب‌گرایی عبارت است از تخریب ارادی اموال و متعلقات عمومی به صورتی مداوم و مکرر (محسنی تبریزی، ۱۳۷۹: ۲۲). تخریب‌گرایی به مفهوم داشتن نوعی روحیه بیمارگونه به کار رفته و مبین تمایل به تخریب آگاهانه، ارادی و خودخواسته اموال، تأسیسات و متعلقات عمومی است (قاسمی و دیگران، ۱۳۸۸). نظریه انحرافات که متعلق به رابرت کی مرتون است، می‌تواند تبیین‌کننده پدیده کجروی و تخریب اموال عمومی در کشورهایی مثل ایران نیز باشد. مرتون علت ریشه‌ای انحرافات را شرایط ساختی جامعه می‌داند و برخلاف دورکیم معتقد است که فرد در جامعه به ارزش‌ها و هنجارها توجه زیادی ندارد و به جای اعتناء به آن‌ها، هنجارها را در معرض انتقاد قرار می‌دهد (آزاد ارملکی، ۱۳۸۹: ۹۸). ادوین ساترلند^۲ معتقد است که رفتار انحرافی مانند سایر رفتارهای اجتماعی از طریق هم‌نشینی و پیوستگی با دیگران آموخته می‌شود. افراد در طول حیات خود از طریق پیوستگی و ارتباط با دیگران، انگیزه‌ها و گرایش‌های انحرافی را فرا می‌گیرند (صدیق سروستانی، ۱۳۹۳: ۱۱۳ - ۹۸). فروید معتقد است انسان دارای دو گرایش مرگ و زندگی است. در گرایش مرگ، افراد با تخریب کردن ارضاء می‌شوند (محسنی تبریزی، ۱۳۸۹: ۱۷).

1 . Meier, R. F. and Clinard, M. B.

2 . Edwin Sutherland.

کلارک^۱ عوامل مؤثر در بروز رفتارهای وندالیستی را به ۸ گروه تقسیم می‌کند. این گروه‌ها عبارتند از: تجارب نخستین دوران کودکی؛ توارث؛ شکل‌گیری شخصیت بزهکار؛ عوامل شخصیتی، اجتماعی و اقتصادی؛ شرایط و وضعیت فعلی فرد؛ بحران‌ها و وقایع که به احساس کسالت، درماندگی، افسردگی و خشم فرد منجر می‌شوند (میرفردی و دیگران، ۱۳۹۱). فیض و دیگران (۱۳۸۸) علل بروز تخریب‌گرایی را به دو دسته عوامل بیرونی و درونی تقسیم کرده‌اند. منظور از عوامل بیرونی، ویژگی‌های ذاتی محیط‌های شهری و موضوعات مورد رفتارهای وندالی و عوامل درونی، ویژگی‌های شخصی و فردی تخریب‌گرایان می‌باشد. وین مایر^۲ (۲۰۰۲) معتقد است که طراحان شهری را باید خرابکاران اصلی در شهر دانست چرا که آنان با طراحی‌های نامناسب در فضاهای شهری و نیز استفاده از مواد و تجهیزات بدون کیفیت، زمینه‌های بروز تخریب‌گرایی را فراهم می‌نمایند. پایین بودن مشارکت اجتماعی یکی دیگر از عوامل اجتماعی ایجاد تخریب محیط شهری است (کووک و کوتاری، ۲۰۰۱)^۳. تروی^۴، در کتاب «تصور جرم» تخریب‌گرایی را انگیزه آنی تبهکارانه نمی‌داند، بلکه بر مجموعه‌ای از عوامل و رفتارهای محیطی به عنوان پیش‌زمینه وقوع تخریب‌گرایی در شهر تأکید می‌کند (رزاقی اصل، ۱۳۸۸: ۱۰۵). پرفسور موزر^۵ معتقد است احساس اجحاف و احساس ناکامی یا همان احساس عدم موفقیت در کار، دو انگیزه مهم در خرابکاری و رفتارهای ویرانگرانه هستند (میرفردی و دیگران، ۱۳۹۱). از دیدگاه هیرشی^۶، تخریب‌گرایی مانند دیگر اشکال بزهکاری، معلول کاهش و فقدان نظارت و کنترل اجتماعی است (رزاقی اصل، ۱۳۸۸: ۱۰۵). به

1 . Clarke R.

2 . Weinmyer.

3 . Cooke and Kothari.

4 . Troy.

5 . Moser.

6 . Hirshi, Travis.

اعتقاد نیومن آسیب‌های اجتماعی به طور کلی در مکان‌هایی رخ می‌دهد که بالقوه، آسیب‌پذیرند (فائزی، ۲۰۰۸: ۱۴). روس^۱ (۲۰۱۰) معتقد است که پیشگیری از این پدیده، در شهرها اغلب مبتنی بر دو دیدگاه است: مؤلفه‌های موقعیتی که به بررسی زمینه‌های بروز تخریب‌گرایی در محیط فیزیکی شهر توجه دارد و مؤلفه‌های انگیزشی که به بررسی ویژگی‌های شخصیتی و نظام ارزشی فرد می‌پردازد. به عقیده کیکاتو وهاینینگ^۲ (۲۰۰۵) تخریب‌گرایی بیشتر در مناطق و مکان‌های عمومی شهرها اتفاق می‌افتد. همچنین ویکستروم و تریبیر^۳ (۲۰۰۹) نیز بر این باورند که معمولاً تخریب‌گرایی در فاصله زمانی عصر تا شب و در روزهای تعطیل هفته رخ می‌دهد. اگرچه رفتار وندالیستیک در هر سنی ممکن است از افراد سر بزند اما بیشترین آمار مرتکبین به تخریب‌گرایی در گروه سنی ۲۵ - ۱۰ سال بوده است (داوری عهد، ۱۳۸۳ - قاسمی و دیگران، ۱۳۸۸ و محسنی تبریزی، ۱۳۸۹).

پیشینه پژوهش

شکریگی و محمدی (۱۳۸۸) با انجام پژوهشی در زمینه تخریب‌گرایی در شهر تهران، به نتایج زیر دست یافتند: بین تحریک‌پذیری فرد، بین جلب توجه مردم و بین عدم قدرت قضاوت فرد و ارتکاب رفتار وندالیستی رابطه معنی‌دار وجود دارد. حسینی (۱۳۸۹) در پژوهش خود به این نتیجه رسید که طراحی شهری باید فضاهای عمومی را به گونه‌ای خلق کند که زمینه بروز جرم و تخریب‌گرایی به حداقل برسد. لونستین^۴ در پژوهشی با عنوان خرابکاری به نتایج زیر دست یافت: بین ساخت خانواده با میزان ارتکاب به تخریب‌گرایی رابطه معنی‌داری وجود دارد. عدم وجود پدر بیشتر

1 . Ross, E.H.

2 . Ceccato, V. and Haining, R.

3 . Wikstrom, P.O, and Treibier, K.H.

4 . Lowenstein R.

از عدم وجود مادر در خرابکاری مؤثر است (خاکی نهاد، ۱۳۹۰: ۳۸). قیوم‌زاده (۱۳۹۰) در پژوهش خود نشان داد که ارتباط معنی‌دار بین متغیرهای اجتماعی و اقتصادی مؤثر در گرایش به رفتارهای وندالیستی وجود دارد. خاکپور و حسینی (۱۳۹۳) در پژوهش خود درباره علل تخریب‌گرایی به نتایج زیر دست یافتند؛ عوامل فردی و خانوادگی، عوامل اجتماعی و اقتصادی و عوامل محیطی و طراحی شهری. رحیمی و دیگران (۱۳۹۳) رابطه معنی‌دار بین سرمایه فرهنگی و هوش اخلاقی با تخریب‌گرایی را تأیید کردند. بخارایی و شربتیان (۱۳۹۴) در بررسی علل تخریب‌گرایی به نتایج زیر رسیدند؛ عدم تعلق شهروندی، نابسامانی خانوادگی و نارضایتی از خدمات شهری از علل تخریب‌گرایی هستند. کوراکیس^۱ (۲۰۰۴) در پژوهش خود به این نتیجه رسید که اکثر تخریب‌گرایان در یونان افراد مجرد بودند که به طور میانگین ۲۰ سال سن داشتند و از پایگاه اقتصادی - اجتماعی ضعیفی برخوردار بودند. کرسول^۲ (۲۰۰۵) در تحقیقی نقش وابستگی به والدین، پایگاه اجتماعی - اقتصادی خانواده و روابط منحرف همسالان و مشارکت جوانان در رفتارهای مخاطره‌آمیز و بزهکاری را از عوامل گرایش به تخریب‌گرایی برمی‌شمارد. بال^۳ (۲۰۰۵) در پژوهش خود به این نتیجه رسید که بزهکاری نوجوانان یک مسأله اجتماعی رو به رشد، جدی و پرهزینه در ایالات متحده است. یافته‌های جلالی و دیگران (۲۰۱۲) نشان می‌دهد که بین سن افراد، وضعیت اجتماعی و اقتصادی آن‌ها با بروز تخریب‌گرایی رابطه وجود دارد. گیدکار و دیگران (۲۰۱۳) در پژوهشی با کشف مهم‌ترین رفتارهای وندالیستیک کتابخانه‌ای، این رفتارها را به دو دسته داخلی و خارجی تقسیم می‌کنند.

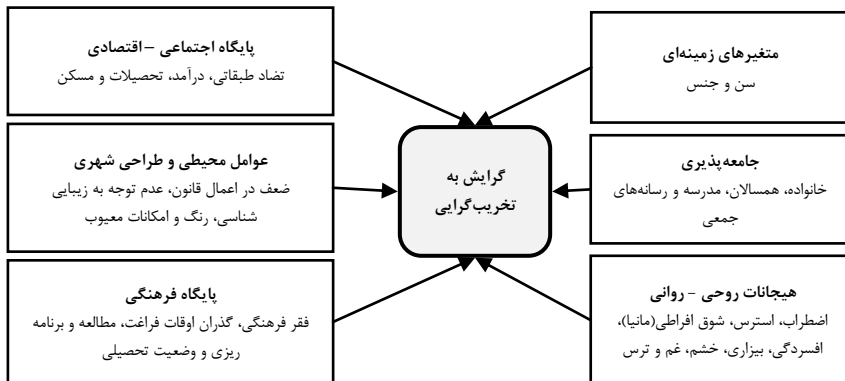
1 . Courakis, Nestor.

2 . Carswell.

3 . Ball j.

مدل مفهومی پژوهش

به نظر می‌رسد هیچ کدام از دیدگاه‌های مطرح شده به تنهایی نمی‌تواند علل و عوامل تخریب گرایي را تبیین کنند و بایستی در این زمینه از دیدگاه ترکیبی استفاده نمود. تئوری میلر در زمینه پایگاه اجتماعی - اقتصادی متغیر خوبی ارائه می‌دهد. مؤلفه درآمد و ارتباط با افراد بزهکار را می‌توان به طور مستقیم و یا غیر مستقیم از دیدگاه‌های مرتون استخراج نمود. شاخص‌های جامعه‌پذیری را می‌توان از دیدگاه‌های ویلیام گود، مرتون و ساترلند اخذ نمود. به طور خلاصه مدل نظری پژوهش در شکل شماره ۱ نشان داده شده است.

شکل ۱: مدل مفهومی علل و عوامل تخریب‌گرایی در فضاهای عمومی شهری

روش‌شناسی پژوهش

این پژوهش یک پژوهش توصیفی - تحلیلی از نوع مطالعات پیمایشی است که به صورت مقطعی اجرا شده است. جامعه آماری شامل نوجوانان و جوانان ۱۲ تا ۱۸ ساله شهر زنجان به تعداد ۳۹۷۲۷ نفر است. روش نمونه‌گیری به صورت تصادفی و براساس فرمول کوکران ۳۸۶ نفر بوده ولی برای اطمینان بیشتر نتایج پژوهش، تعداد نمونه‌ها به ۴۰۰ ارتقاء یافت. ابزارسنجش در پژوهش، پرسشنامه و مصاحبه بوده و در قسمت

چارچوب نظری از اسناد استفاده شده است. برای تعیین پایایی پرسشنامه از ضریب آلفای کرونباخ و برای روایی پرسشنامه از روایی محتوایی استفاده شد، در این تحقیق آلفای محاسبه شده ۰/۷۲۱ به دست آمده که عددی مطلوب و نشانگر دقت لازم پایایی سازه‌ها در پرسشنامه است و گویه‌های تعیین شده برای سنجش شاخص‌ها از همبستگی درونی بالایی برخوردار است. سپس اطلاعات به دست آمده کدگذاری شده و داده‌ها با استفاده از برنامه آماری SPSS در دو سطح توصیفی و تحلیلی و تحلیل آماری با آزمون پیرسون و تی مستقل مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفت. همچنین با استفاده از مدل تحلیل مسیر نسبت به تعیین میزان تأثیر هریک از متغیرها اقدام شده است.

جدول ۱: شاخص‌ها و متغیرهای مورد استفاده در پژوهش

مؤلفه‌ها	متغیرها و شاخص‌ها	محقق تأییدکننده
زمینه‌ای	سن و جنسیت	رابرت کی مرتون
جامعه‌پذیری	خانواده، همسالان، مدرسه و رسانه‌های جمعی	ویلیام گود، مرتون و ساترلند، هیرشی
پایگاه فرهنگی	فقر فرهنگی، مطالعه، اوقات فراغت، وضعیت تحصیلی و برنامه ریزی	کوئن (۱۳۷۹)، کلوارد و اوهلین (۱۹۶۰)، هوبر (۱۹۹۱)
پایگاه اجتماعی - اقتصادی	تعامل و معاشرت، وضعیت پدر و مادر، درآمد خانواده، شغل، مسکن و تحصیلات	ساترلند، میلر (۱۹۵۸)، هیرشی، کلارک
هیجانان روحی - روانی	اضطراب، استرس، شوق افراطی (مانیا)، افسردگی، بیزاری، خشم، غم و ترس	فروید، جیمز - لانگ و کانن - بارد
عوامل محیطی و طراحی شهری	ضعف در اعمال قانون، عدم توجه به زیبایی شناسی، رنگ و امکانات و وسایل معیوب	مایر (۲۰۰۲)، موزر، پورجعفر (۱۳۸۷)

آزادارمکی، ۱۳۸۹؛ مطلق و ندری، ۱۳۹۲؛ صدیق سروستانی، ۱۳۹۳؛ رازقی اصل، ۱۳۹۳؛ محسنی تبریزی، ۱۳۸۹؛ گنجی، ۱۳۸۶؛ میرفردی، ۱۳۹۱

یافته‌های پژوهش

الف) یافته‌های توصیفی

از تعداد کل پاسخ‌دهندگان به پرسشنامه ۲۱ درصد در سنین ۱۲ تا ۱۴ سال قرار دارند، ۴۴ درصد در سنین ۱۴ تا ۱۶ سال هستند. و ۳۵ درصد بین ۱۶ تا ۱۸ سال سن داشته‌اند. ۶۲٫۵ درصد پسر و ۳۷٫۵ درصد دختر بوده‌اند. از کل شرکت‌کنندگان در پژوهش ۲۴/۵ درصد تحصیلات پدر را بی‌سواد اعلام کرده‌اند، ۳۶ درصد تحصیلات ابتدایی و راهنمایی و ۳۱/۵ درصد دیپلم و ۸ درصد بالای دیپلم عنوان کرده‌اند. از تعداد کل پاسخ‌دهندگان به پرسشنامه شغل پدر ۱۱ درصد بیکار، ۲۹ درصد کارگر، ۳۱ درصد کار آزاد، ۱۶/۵ درصد کارمند و ۱۲/۵ درصد سایر شغل‌ها می‌باشد. از نظر میزان درآمد خانوار ۲۴ درصد ۳۵۰ هزار تومان و کمتر، ۲۹ درصد ۳۵۰ هزار تا ۵۰۰ هزار تومان، ۲۷ درصد ۵۰۰ هزار تومان تا یک میلیون تومان، ۹ درصد یک میلیون تا یک میلیون و ۵۰۰ هزار تومان و ۱۱ درصد بالای یک میلیون و پانصد هزار تومان درآمد داشته‌اند. از کل شرکت‌کنندگان در پژوهش ۶ درصد دارای طلاق پدر و مادر بوده، ۳/۵ درصد محروم از پدر و مادر بوده، ۱/۵ درصد محروم از هر دو و بقیه هیچ کدام از موارد مطرح شده را نداشته‌اند. از نظر میزان خشونت در خانواده ۲۲ درصد میزان آن را کم، ۳۸ درصد متوسط، ۲۹ درصد زیاد و ۱۱ درصد خیلی زیاد اعلام کرده‌اند. در مؤلفه معاشرت با دوستان بزهکار ۱۳ درصد میزان این مؤلفه را کم، ۳۷ درصد متوسط، ۳۲ درصد زیاد و ۱۸ درصد خیلی زیاد عنوان کرده‌اند. در پاسخ به پرسش میزان برنامه‌ریزی برای اوقات فراغت ۳۸ درصد این میزان را کم، ۳۰ درصد متوسط، ۲۱ درصد زیاد و ۱۱ درصد خیلی زیاد اعلام کرده‌اند. نتایج حاصل از این پژوهش نشان

می‌دهد که بطور کلی ۱۹٫۴ درصد از پاسخگویان گرایش به تخریب‌گرایی بالا، ۶۲٫۸ درصد متوسط و ۱۷٫۸ درصد از افراد گرایش به تخریب‌گرایی پایین داشته‌اند.

ب) یافته‌های استنباطی

رابطه بین متغیرهای زمینه‌ای و تخریب‌گرایی

فرضیه ۱: «بین سن و جنسیت افراد با گرایش به تخریب‌گرایی ارتباط معنی‌داری وجود دارد.»

نتایج به دست آمده از انجام آزمون پیرسون بین دو متغیر سن با تخریب‌گرایی، رابطه معنی‌داری را نشان می‌دهد. در این باره، ضریب همبستگی برابر ۰/۰۲۹ و سطح معناداری آن ۰/۰۲۷ می‌باشد. بنابراین می‌توان نتیجه گرفت که سن بر میزان گرایش به تخریب‌گرایی تأثیر مستقیم و نسبتاً ضعیفی دارد. همچنین با توجه به اینکه پاسخ‌دهندگان به پرسشنامه افراد ۱۲ تا ۱۸ سال بوده‌اند و با توجه به گرایش ۱۹/۴ درصدی آن‌ها به تخریب‌گرایی بالا و ۶۲/۸ درصد گرایش به تخریب‌گرایی متوسط، می‌توان ادعا نمود که بیشترین تخریب‌گرایی در سنین نوجوانی و جوانی اتفاق می‌افتد. بنابراین تخریب‌گرایی ارتباط معنی‌داری با سن افراد دارد.

جدول ۳: نتایج آزمون همبستگی پیرسون بین سن و تخریب‌گرایی

آزمون آماری	تخریب‌گرایی / سن پاسخگویان
ضریب همبستگی پیرسون	۰/۰۲۹
سطح معنی‌داری**	۰/۰۲۷
تعداد پاسخگویان	۴۰۰

** با سطح معنی‌داری ۹۵/ درصد

طبق نتایج به دست آمده از پژوهش حاضر میزان گرایش به تخریب‌گرایی دختران با پسران متفاوت است. نتایج نشان می‌دهد که پسران نسبت به دختران گرایش بیشتری به

تخریب‌گرایی دارند. یافته‌ها حاکی از آن است که آماره‌تی برابر $0/9$ و سطح معنی‌داری برابر با $0/000$ می‌باشد. بنابراین فرضیه اول تأیید می‌گردد.

جدول ۴: نتایج آزمون تی مستقل پیرامون میزان گرایش به تخریب‌گرایی بر حسب جنسیت

تخریب‌گرایی	تعداد	میانگین	انحراف معیار	خطای میانگین	آزمون آماری
پسر	۲۵۰	۹/۱۸	۵/۲۸	۰/۳۵	تی = $0/9$
دختر	۱۵۰	۳۴/۲	۶/۶۳	۰/۴۷	معنی‌داری = $0/000$

رابطه بین پایگاه اجتماعی - اقتصادی و تخریب‌گرایی

فرضیه ۲: «بین وضعیت پایگاه اجتماعی - اقتصادی افراد با گرایش به تخریب‌گرایی رابطه معنی‌داری وجود دارد.»

پایگاه اجتماعی - اقتصادی تحت تأثیر شاخص‌هایی از قبیل تعامل و معاشرت، وضعیت پدر و مادر، درآمد خانواده، شغل، مسکن و تحصیلات خانواده، دوستان و همسالان، مدرسه و غیره قرار دارد. نتایج به دست آمده از انجام آزمون پیرسون بین دو متغیر وضعیت پایگاه اجتماعی - اقتصادی با تخریب‌گرایی، رابطه معنی‌داری را نشان می‌دهد. در این باره ضریب همبستگی برابر $0/37$ - و سطح معنی‌داری آن $0/000$ می‌باشد. از آنجائی که این ضریب منفی می‌باشد، نشانگر این است که بین این دو متغیر رابطه معکوس وجود دارد به عبارت دیگر، هرچه فرد دارای پایگاه اجتماعی - اقتصادی بالاتری باشد، از گرایش وی به تخریب‌گرایی کاسته می‌شود.

جدول ۵: نتایج آزمون همبستگی پیرسون بین پایگاه اجتماعی - اقتصادی و تخریب‌گرایی

آزمون آماری	تخریب‌گرایی / پایگاه پاسخگویان
ضریب همبستگی پیرسون	$-0/37$
سطح معنی‌داری**	$0/000$
تعداد پاسخگویان	۴۰۰

**با سطح معنی‌داری ۹۹ درصد

رابطه بین هیجانات روحی - روانی و تخریب گرایی

فرضیه ۳: «بین میزان هیجانات با گرایش به تخریب گرایی ارتباط معنی داری وجود دارد.»

نتایج به دست آمده از انجام آزمون پیرسون بین دو متغیر میزان هیجانات روحی - روانی با تخریب گرایی، رابطه معنی داری را نشان می دهد. در این باره ضریب همبستگی برابر ۰/۴۶ و سطح معناداری آن ۰/۲۷۷ می باشد. بنابراین می توان نتیجه گرفت که هیجانات روحی - روانی تأثیر معنی داری در تخریب گرایی دارند. کنترل هیجانات در جوانان و نوجوانان و هدایت منطقی آنها در کاهش اثرات تخریب گرایی تأثیر گذار است.

جدول ۶: نتایج آزمون همبستگی پیرسون بین هیجانات روحی - روانی و تخریب گرایی

آزمون آماری	تخریب گرایی / هیجانات روحی - روانی پاسخگویان
ضریب همبستگی پیرسون	۰/۴۶
سطح معنی داری	۰/۲۷
تعداد پاسخگویان	۴۰۰

رابطه بین پایگاه فرهنگی و تخریب گرایی

فرضیه ۴: «بین پایگاه فرهنگی افراد با گرایش به تخریب گرایی رابطه معنی داری وجود دارد.»

نتایج به دست آمده از انجام آزمون پیرسون بین دو متغیر پایگاه فرهنگی با تخریب گرایی، رابطه معنی داری را نشان می دهد. در این باره ضریب همبستگی ۰/۲۷۹- و سطح معناداری آن برابر ۰/۰۰۰ می باشد. بنابراین، می توان نتیجه گرفت که پایگاه فرهنگی افراد بر گرایش به تخریب گرایی تأثیر گذار است. و رابطه معنی دار و معکوسی

بین این دو وجود دارد، یعنی هرچه پایگاه فرهنگی افراد بالاتر رود میزان گرایش به تخریب گرایی کاهش می‌یابد.

جدول ۷: نتایج آزمون همبستگی پیرسون بین پایگاه فرهنگی و تخریب گرایی

آزمون آماری	تخریب گرایی / عوامل فرهنگی
ضریب همبستگی پیرسون	-۰/۲۷۹
سطح معنی داری**	۰/۰۰۰
تعداد پاسخگویان	۴۰۰

** با سطح معنی داری ۹۹ درصد

جامعه پذیری و تخریب گرایی

فرضیه ۵: «بین میزان جامعه پذیری افراد با گرایش به تخریب گرایی رابطه معنی داری وجود دارد.»

در مجموع نتیجه آزمون همبستگی پیرسون بین جامعه پذیری و تخریب گرایی رابطه معنی داری را نشان می‌دهد. ضریب همبستگی در این آزمون برابر با -۰/۳۸۲ و سطح معنی داری آن برابر با ۰/۰۰۰ می‌باشد. بنابراین می‌توان نتیجه گرفت که جامعه پذیری و تخریب گرایی با یکدیگر رابطه معکوس دارند، به گونه‌ای که هرچه فرایند جامعه پذیری افراد به نحو مطلوب‌تری صورت گیرد، از گرایش به تخریب گرایی کاسته می‌شود.

جدول ۸: نتایج آزمون همبستگی پیرسون بین جامعه پذیری و تخریب گرایی

آزمون آماری	تخریب گرایی / جامعه پذیری پاسخگویان
ضریب همبستگی پیرسون	-/۳۸۲
سطح معنی داری**	۰/۰۰۰
تعداد پاسخگویان	۴۰۰

** با سطح معنی داری ۹۹ درصد

نقش عوامل محیطی و تخریب‌گرایی

فرضیه ۶: «بین عوامل محیطی با گرایش به تخریب‌گرایی رابطه معنی‌داری وجود دارد.»

نتایج به دست آمده از انجام آزمون پیرسون بین دو متغیر عوامل محیطی با تخریب‌گرایی، رابطه معنی‌داری را نشان می‌دهد. در این باره، ضریب همبستگی برابر $0/021-$ و سطح معنی‌داری آن $0/000$ می‌باشد. از آنجایی که این ضریب منفی می‌باشد، نشانگر این است که بین این دو متغیر رابطه معکوسی وجود دارد به عبارت دیگر، هرچه مطلوبیت عوامل محیطی بالاتر رود از میزان تخریب‌گرایی کاسته می‌شود. اگر چه ضریب همبستگی این متغیر معنی‌داری ضعیفی را نشان می‌دهد ولی طبق نتیجه به دست آمده مسلم است که این متغیر تاثیرگذار است.

جدول ۹: نتایج آزمون همبستگی پیرسون بین عوامل محیطی و تخریب‌گرایی

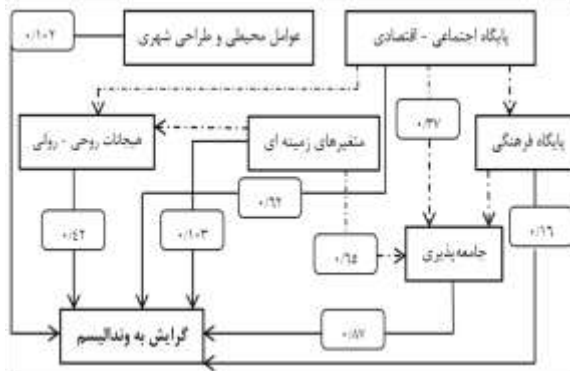
آزمون آماری	تخریب‌گرایی / عوامل محیطی
ضریب همبستگی پیرسون	$-0/021$
سطح معنی‌داری**	$0/000$
تعداد پاسخگویان	۴۰۰

** با سطح معنی‌داری ۹۹ درصد

تحلیل نهایی

در تحلیل نهایی و در پاسخ به پرسش اصلی پژوهش یعنی میزان تأثیرگذاری هر یک از عوامل مختلف بر تخریب‌گرایی، از مدل تحلیل مسیر استفاده شده است. تحلیل مسیر، شیوه‌ای برای مطالعه تأثیر مستقیم و غیر مستقیم متغیرهای مستقل بر متغیر وابسته به صورت مکانیسمی علی است. اگرچه در مدل نظری این پژوهش، متغیر واسطه پیش‌بینی نشده است ولی برای بررسی تأثیرات متداخل (کاهنده یا افزایشنده) برخی متغیرها بر رابطه بین سایر متغیرهای مستقل و وابسته، از تحلیل مسیر استفاده می‌گردد

تا اثر کل متغیرهای مستقل به دست آید. همانطور که در شکل ۴ مشاهده می‌شود پایگاه اجتماعی - اقتصادی یکی از متغیرهای تأثیرگذار در تخریب‌گرایی بوده که با ضریب ۰/۶۲ به صورت مستقیم بر تخریب‌گرایی اثرگذار بوده و همچنین اثرات غیرمستقیم آن بر پایگاه فرهنگی، جامعه‌پذیری و هیجانات روحی - روانی مشهود است. جامعه‌پذیری با ضریب ۰/۸۷ تأثیر مستقیم و بارزی بر تخریب‌گرایی دارد. پایگاه فرهنگی با ضریب ۰/۱۶ تأثیر مستقیم بر تخریب‌گرایی داشته و به صورت غیرمستقیم بر جامعه‌پذیری تأثیرگذار است. متغیرهای زمینه‌ای با ضریب ۰/۱۰۳ تأثیر مستقیم بر تخریب‌گرایی داشته و به صورت غیرمستقیم بر هیجانات روحی - روانی و جامعه‌پذیری تأثیر داشته است. و در نهایت هیجانات روحی - روانی و عوامل محیطی به ترتیب با ضریب ۰/۴۲ و ۰/۱۰۲ تأثیر مستقیمی بر تخریب‌گرایی دارند. تمام ضرایب مسیر متغیرها در نمودار مسیر علل گرایش به تخریب‌گرایی مشخص شده‌اند.

شکل ۴: مدل تحلیلی عوامل مؤثر بر میزان گرایش به تخریب‌گرایی

نتیجه‌گیری

نتایج پژوهش حاضر نشان داد که متغیرهای زمینه‌ای جنسیت و سن در تخریب‌گرایی تأثیرگذار هستند. یافته‌های تحقیقات قائمی‌فر و بامیرزایی (۱۳۸۸)، بال (۲۰۰۵) و

کرسول (۲۰۰۵)، با یافته‌های این تحقیق همخوانی دارد. به این معنا که پسران بیش از دختران به رفتارهای خرابکاری دست می‌زنند یا در فعالیت‌های خرابکارانه مشارکت دارند. نتایج به دست آمده از انجام آزمون بین دو متغیر وضعیت پایگاه اجتماعی - اقتصادی با تخریب‌گرایی، رابطه معنی‌داری را نشان می‌دهد. هر چه فرد از پایگاه اجتماعی - اقتصادی پایین‌تری برخوردار باشد گرایش به رفتار وندالیستی در او بیشتر است. همچنین با بالا رفتن پایگاه اجتماعی - اقتصادی افراد از میزان تخریب‌گرایی آنها کاسته می‌شود. نتایج این پژوهش با نتایج یافته‌های میرفردی و دیگران (۱۳۹۱)، مطلق و ندردی (۱۳۹۲) و خاکپور و حسینی (۱۳۹۳) هم راستا است.

نتایج به دست آمده از انجام آزمون بین دو متغیر میزان هیجانات روحی - روانی با تخریب‌گرایی، رابطه معنی‌داری را نشان داد. بنابراین می‌توان نتیجه گرفت که هیجانات روحی - روانی تأثیر معنی‌داری در تخریب‌گرایی دارند. با کنترل منطقی هیجانات آنی و زودگذر نوجوانان و جوانان می‌توان از میزان تخریب‌گرایی محیطی تا اندازه‌ای کاست. یافته‌های پژوهش حاضر درباره این متغیر با یافته‌های محققان (علیوردی نیا و دیگران، ۱۳۹۲، خاکپور و حسینی، ۱۳۹۳ و موسوی و دیگران، ۱۳۹۳) همسویی دارد. نتایج به دست آمده از انجام آزمون بین دو متغیر پایگاه فرهنگی با تخریب‌گرایی، رابطه معنی‌داری را نشان می‌دهد. بنابراین، می‌توان نتیجه گرفت که پایگاه فرهنگی افراد بر گرایش به تخریب‌گرایی تأثیرگذار است. و رابطه معنادار و معکوسی بین این دو وجود دارد، یعنی هر چه پایگاه فرهنگی افراد بالاتر رود میزان گرایش به تخریب‌گرایی کاهش می‌یابد. در این مدیریت بعضی از پژوهش‌ها بر مدیریت فرهنگی تأکید زیادی دارند. همسویی نتایج پژوهش حاضر با یافته‌های عزیزآبادی و ابتهاج (۱۳۹۱) وجود دارد. نتیجه آزمون بین جامعه‌پذیری و تخریب‌گرایی رابطه معنی‌داری را نشان می‌دهد. بنابراین می‌توان نتیجه گرفت که

جامعه‌پذیری و تخریب‌گرایی با یکدیگر رابطه معکوس دارند، به گونه‌ای که هرچه فرایند جامعه‌پذیری افراد به نحو مطلوب‌تری صورت گیرد، از گرایش به تخریب‌گرایی کاسته می‌شود. نتایج پژوهش فتحی و محمدی (۱۳۹۰) با نتایج این پژوهش همخوانی دارد. برخی کارشناسان تخریب‌گرایی را نتیجه مستقیم کیفیت پایین برنامه‌ها، خدمات و سازه‌های شهری معرفی می‌کنند و بر اهمیت مضاعف آن بر وقوع خرابکاری تأکید دارند. طراحی شهری نباید در خدمت تخریب‌گرایی باشد و تحریک و تهییج کاربران را موجب شود. نتایج به دست آمده از انجام آزمون بین دو متغیر عوامل محیطی و طراحی شهری با تخریب‌گرایی، رابطه معنی‌داری را نشان می‌دهد. از آنجایی که این ضریب منفی می‌باشد، نشانگر این است که بین این دو متغیر رابطه معکوسی وجود دارد به عبارت دیگر، هرچه مطلوبیت عوامل محیطی بالاتر رود از میزان تخریب‌گرایی کاسته می‌شود. نتایج این پژوهش با یافته‌های یاووز و کالگلو (۲۰۱۱)، فیضی و همکاران (۱۳۸۷)، ایران منش و بیگدلی (۱۳۹۲) و موسوی و همکاران (۱۳۹۳) همسویی دارد.

پیشنهادها

با توجه به نتایج پژوهش و همسو با فرضیات پژوهش، راهکارها و پیشنهادهای زیر برای کاهش آسیب‌ها و خسارت‌ها و پیشگیری از وقوع تخریب‌گرایی در فضاهای عمومی شهر مورد مطالعه، ارائه می‌شوند: ۱- بهبود استانداردهای زندگی شهری در تمامی مناطق و محلات شهری و به ویژه در مناطق و محلات محروم و کم‌برخوردار با توجه به فرضیه عوامل محیطی و طراحی شهری، ۲- افزایش کمیّت و کیفیت مراکز تفریحی، سرگرمی و ورزشی همسو با فرضیه هیجان‌ات‌روحي - روانی، ۳- توجه بیشتر نسبت به جامعه‌پذیری نوجوانان و جوانان از طریق خانواده‌ها، مدارس، مدیریت شهری و رسانه‌های جمعی هم‌راستا با فرضیه جامعه‌پذیری، ۴- ایجاد و گسترش مراکز علمی و

مذهبی همچون کتابخانه‌ها، مساجد و پایگاه‌های علمی موقتی و فصلی با توجه به فرضیه پایگاه فرهنگی، ۵- در پیش گرفتن سبک زندگی متفاوتی همراه با تعامل و معاشرت توجه بیشتر به وضعیت اشتغال، درآمد، مسکن، ازدواج و تحصیلات جوانان با توجه به فرضیه پایگاه اجتماعی - اقتصادی، ۶- دادن مسئولیت بیشتر به نوجوانان در اجتماع، آموزش شهروندی و ایجاد حس تعلق مکانی در نوجوانان و جوانان به خصوص در زمان بحران هویت همسو با متغیرهای زمینه‌ای پژوهش، ۷- افزایش نظارت و کنترل اجتماعی در اماکن عمومی، ۸- افزایش مشارکت و مسئولیت‌پذیری اجتماعی، تبلیغ و اطلاع‌رسانی از طریق رسانه‌ها، ۹- آموزش فرهنگ شهروندی، ۱۰- تعمیر و نوسازی امکانات شهری، طراحی شهری با هدف کاهش آثار تخریبی.

منابع

- آزاد ارمکی، تقی (۱۳۸۹). *نظریه‌های جامعه‌شناسی*. تهران: انتشارات سروش، چاپ ششم.
- ایران‌منش، نسیم؛ بیگدلی، الهه (۱۳۹۲). *پیشگیری از جرائم توسط طراحی محیطی*. تهران: انتشارات سازمان زیاسازی.
- بخارایی، احمد؛ شربتیان، محمدحسن (۱۳۹۴). *تحلیل جامعه‌شناختی عوامل اثرگذار بر رفتارهای وندالیستی*. پژوهش‌های راهبردی امنیت و نظم اجتماعی، سال چهارم، شماره پیاپی ۱۰، صص ۴۸ - ۲۱.
- بهمن‌پور، هومن؛ سرکاری، امیر؛ سلاجقه، بهرننگ (۱۳۸۹). *جستاری پیرامون تخریب‌گرایی زیست محیطی در شهرها*.
- بی‌نا (۱۳۹۲). *تخریب‌گرایی در شهر*. ماهنامه پیام سبز، شماره ۱۱۰، خرداد و تیرماه ۱۳۹۲.

- تیبالدز، فرانسیس (۱۳۸۵). شهرسازی شهروندگرا: ارتقای عرصه‌های همگانی در شهرها و محیط‌های شهر، ترجمه محمد احمدی‌نژاد، اصفهان: نشر خاک.
- حسینی، محسن (۱۳۸۹). پیشگیری از تخریب‌گرایی از طریق بکارگیری الگوهای طراحی شهری. همایش منطقه‌ای تأثیر تعلق و همبستگی اجتماعی بر پیشگیری از تخریب‌گرایی، تهران: مرکز مطالعات تکنولوژی دانشگاه صنعتی شریف.
- خاکپور، براتعلی؛ حسینی، سید مصطفی (۱۳۹۳). بررسی و ارزیابی علل گرایش به رفتارهای وندالیستی در محیط‌های شهری. دانش انتظامی خراسان رضوی، صص ۷۸-۵۵.
- خاکی نهاد، حسین (۱۳۹۰). بررسی جامعه‌شناختی رابطه سرمایه اجتماعی، فرهنگی و اقتصادی با تخریب اموال عمومی توسط دانش‌آموزان دوره راهنمایی منطقه ۲ اراک. پایان‌نامه کارشناسی ارشد، رشته جامعه‌شناسی، دانشگاه آزاد اسلامی واحد اراک.
- داوری عهد، محمود (۱۳۸۳). بررسی عوامل اجتماعی، اقتصادی مؤثر بر تخریب اموال عمومی در بین دانش‌آموزان شهر قم. پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه علامه طباطبایی، دانشکده علوم اجتماعی.
- رحیمی پردنجانی، حسن؛ رحیمی پردنجانی، مصطفی؛ رحیمی پردنجانی، مسیب؛ رحیمی پردنجانی، سجاد و صالحی، عبدالله (۱۳۹۳). رابطه هوش اخلاقی و سرمایه فرهنگی با تخریب‌گرایی و ارائه راهکار به منظور افزایش نظم و امنیت اجتماعی. فصلنامه دانش انتظامی چهارمحال و بختیاری، سال دوم، شماره هفتم، صص ۸۴-۴۱.
- رزاقی اصل، سینا (۱۳۸۸). مفهوم تخریب‌گرایی در فضاهای عمومی شهری. مجله آبادی، شماره ۶۳.

- رضازاده، راضیه؛ محمدی، مریم (۱۳۸۸). بررسی عوامل محدودکننده حضور زنان در فضاهای شهری. نشریه هنرهای زیبا- معماری و شهرسازی، شماره ۳۸، صص ۱۰۵-۱۱۴.
- شکربیگی، عالیہ؛ محمدی‌راد، فاطمه (۱۳۸۷). بررسی علل و عوامل روانی تخریب‌گرایی در میان جوانان. مجله بیمه و توسعه، سال چهارم، شماره ۱۳ و ۱۴، صص ۶۶-۶۲.
- عزیزآبادی، فاطمه؛ ابتهاج، سامه (۱۳۹۱). نقش مدیریت فرهنگی در مواجهه با پدیده تخریب‌گرایی. مجله مدیریت فرهنگی، سال ششم، شماره هجدهم، صص ۸۰-۶۱.
- علیوردی‌نیا، اکبر؛ شارع‌پور، محمود؛ رحمانی، سحر (۱۳۹۲). بررسی عوامل مؤثر بر تخریب‌گرایی دانشجویان از دیدگاه فشار عمومی اگنیو. فصلنامه پژوهش‌های جامعه‌شناسی معاصر، سال دوم، شماره ۳، صص ۷۷-۵۳.
- فتحی، سروش؛ محمدی، حامد (۱۳۹۰). شهرنشینی، بیگانگی اجتماعی و رفتارهای نندالیستی جوانان. فصلنامه پژوهش اجتماعی، سال چهارم، شماره ۱۳، صص ۱۷۱-۱۵۷.
- فرهنگ لانگمن (۲۰۰۳). تهران، انتشارات سپاهان انقلاب.
- فیضی، محسن؛ حسینی، سیدباقر، رزاقی اصل، سینا (۱۳۸۷). بازشناسی روش‌ها و شیوه‌های طراحی محیطی برای پیشگیری از تخریب‌گرایی فضا. انتشارات علوم محیطی، سال ششم، شماره اول، صص ۱۹-۹.
- قاسمی، وحید؛ ذوالاکتاف، وحید؛ نورعلی‌وند، علی (۱۳۸۸). جامعه‌شناسی ورزش تخریب‌گرایی و اوباشگری در ورزش فوتبال. تهران: انتشارات جامعه‌شناسان.

- قائمی فر، حسین؛ بامیرزایی، عزت‌اله (۱۳۸۸). رفتارهای وندالیستی. شیراز: نشر ایلاف.
- قره‌بلاغی، مریم (۱۳۹۰). بررسی عوامل اجتماعی و شخصیتی مؤثر بر گرایش به تخریب گرایی در بین دانش‌آموزان دبیرستانی شهر یاسوج. پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه یاسوج.
- قیوم‌زاده، قیوم (۱۳۹۰). بررسی جامعه‌شناختی عوامل اقتصادی و اجتماعی مؤثر بر شیوع تخریب گرایی در شهر خلخال. پایان‌نامه کارشناسی ارشد، رشته جامعه‌شناسی، دانشکده علوم اجتماعی، دانشگاه آزاد اسلامی واحد علوم تحقیقات.
- گنجی، حمزه (۱۳۸۶). روان‌شناسی عمومی. چاپ ۳۹، انتشارات ساوالان.
- محسنی تبریزی، علیرضا (۱۳۷۹). مبانی نظری و تجربی تخریب گرایی: مروری بر یافته‌های یک تحقیق. نامه علوم اجتماعی، شماره ۱۶، صفحات ۲۲۷-۱۹۳.
- مطلق، معصومه؛ ندری، ساجده (۱۳۹۲). بررسی جامعه‌شناختی عوامل مؤثر بر گرایش دانش‌آموزان پسر به تخریب گرایی در محیط مدارس. فصلنامه مطالعات جامعه‌شناختی جوانان، سال چهارم، شماره دهم، صص ۱۳۶-۱۱۷.
- موسوی، سید یعقوب؛ شیرینی پور، مهدی؛ رفیع، ابوالفضل (۱۳۹۳). بررسی عوامل تخریب گرایی در فضاهای عمومی شهری: نمونه موردی منطقه ده شهر تبریز. ششمین کنفرانس برنامه‌ریزی و مدیریت شهری، آبان ماه ۹۲، مشهد مقدس.
- میرفردی، اصغر؛ احمدی، سیروس؛ نیکخواه، زهرا (۱۳۹۱). بررسی عوامل اجتماعی مؤثر بر تخریب گرایی در بین دانش‌آموزان دبیرستانی شهر یاسوج. جامعه‌شناسی کاربردی، شماره ۲۳ (۳)، صص ۲۰۶-۱۸۵.
- Armstrong, Illena (2002). "Hacktivism: Protest or Petty Vandalism?" SC Magazine, September.
- Ball, J. (2005). The moderating effect of family factors on the relationship between lifetime trauma event exposure

- and juvenile delinquency in a sample of male juvenile offenders, dissertation PhD, Georgia State University.
- Carswell, S. B. (2005). Pathways to delinquency: the role of parental attachment, family socioeconomic status, and deviant peer relationship in risk behaviors and delinquency among urban African – American middle school students, dissertation PhD, The American University.
 - Ceccato, V. and Haining, R. (2005). Assessing the geography of vandalism: Evidence from a Swedish city. *Urban Studies*, 42, pp:1637-1656.
 - Cooke, B., & Kothari, U., (2001). Participation: The new tyranny? London/New York: Zed Books.
 - Courakis. Nestor, (2004). Football violence: Not only a British problem, *European Journal on Criminal Policy and Research*: pp 293-302.
 - Cowan, Robert (2005). *The Dictionary of Urbanism*, Streetwise press.
 - Faizi, M, Hoseini, B and Razzaghi Asl, S (2008). Identification of environmental design methods and techniques for prevention vandalism, *Environmental sciences*, Vol: 1, PP:9-20.
 - Gadekar, S.J., Dhakne, B.D. & Chavan, S.P. (2013). Preventive & control measures of library crime & vandalism in engineering college libraries. *Research Front*, 1 (3), 23-33.
 - Grundstorm, Karin (2006). Gender and Use of Public Spaces, Proc. ESF/N-AERUS Conference, <http://www.naerus.net/sat/workshops/2005/papers/11.pdf>, pp.135-149.
 - Jalali. O, Gholizade. M.R, Taghibigloo. N, Tarasi. Z. (2012). A Survey on Violence in Soccer Spectators of Tehran City and the Ways Decreasing it. *International*

Journal of Basic Sciences & Applied Research. Vol., 1 (1), 22-25.

- Ross, E, H (2010). Vandalism as a symbolic act in free zones, Department of sociology, University of Lund, Sweden, Research: Prevention and Social Policy.
- Weinmyer, V, M. (2002). Vandalism by design: a critique. Landscape Architecture, 13: pp: 21-29.
- Wikstrom, P, O, and Treibier, K.H. (2009). Violence as situational action, International journal of conflict violence, 3, pp: 75-96.
- Yavuz, Aysel and Kulglu, Nilgun, (2011). Effects of Locational Factors on Vandalism in Seaside parks, Scientific Research and Essays Vol. 6(20), pp. 4207-4212.

